

NEMZETI
KÖZSZOLGÁLATI
EGYETEM
LUDOVIKA

NATIONAL UNIVERSITY
OF PUBLIC SERVICE
LUDOVIKA

GVK Gazdaságpolitikai Tanulmányok

RICE Policy Papers

**Beruházásvédelmi megállapodások eljárásjogi
rendelkezéseire irányuló reformtörekvések**

2024/2

Gazdaság és Versenyképesség Kutatóintézet
Research Institute of Competitiveness and Economy

Beruházásvédelmi megállapodások eljárásjogi rendelkezéseire irányuló reformtörekvések

Összefoglaló:

A kutatás a beruházásvédelmi megállapodások és eljárások mechanizmusát vizsgálja az érintett szervezetek nézőpontjából. Bemutatja a mechanizmus működését és fontosságát. Rávilágít a beruházásvédelmi rendszer hiányosságaira, illetve felsorakoztat néhány lehetséges reformot és alternatívát, amelyeket az érintett szervezetek és más hozzáértő kritikusok fogalmaztak meg.

Közzététel dátuma / date of publication: 2024.01.30.

Kulcsszavak: beruházásvédelem, megállapodások, nemzetközi, fejlődés,

A tanulmány elkészítésében részt vettek:

Salat Barna, Tóth Norbert

© Nemzeti Közsolgálati Egyetem. Minden jog fenntartva.

Gazdaság és Versenyképesség Kutató Intézet
Research Institute of Competitiveness and Economy

1083 Budapest, Ludovika tér 2.
E-mail: gvk@uni-nke.hu

Tartalom

Vezetői összefoglaló	4
Bevezetés	5
Az EU és ISDS	9
Problémák és reformok.....	11
OECD.....	14
Kutatás korlátai.....	17

Vezetői összefoglaló

- A nemzetközi beruházásvédelmi jog alapvető célja a külföldi beruházók érdekei és fogadó állam jogi szabályozása közötti egyensúly megteremtése.
- Amennyiben valamilyen konfliktus alakul ki a befektető és a célállam között, az hatással van a befektető államára is.
- A Lisszaboni Szerződés 2009. december 1-jei hatálybalépését követően az Európai Unió hatáskört szerzett a közvetlen külföldi befektetések területén.
- A beruházásvédelmi kezdeményezésekben több szervezet is szerepet játszik. Az ICSID (Nemzetközi Beruházási Vitarendezési Központ), a WTO (Világkereskedelmi Szervezet), az OECD (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet), és a MIGA (Multilaterális Befektetési Garanciaügynökség) mind olyan nemzetközi szervezetek, amelyek kapcsolódnak a beruházásvédelemhez és a nemzetközi kereskedelemhez.
- A nemzetközi befektetési megállapodásokat és az ISDS szerződést eredetileg azért hozták létre, hogy megvédjék a befektetőket az önkényes kisajátítástól, és biztosítsák a külföldi befektetések megkülönböztetéstől mentes bánásmódját a kockázatosnak tartott országokban.
- Számos kétség merül fel a választottbírók pártatlanságával kapcsolatban.
- Az EU általában véve támogatja az ISDS választottbíróvási eljárását, ugyanakkor elismeri annak reformjának szükségességét.
- Négy fő garancia állapítható meg amelyeket gyakorlatilag minden beruházásvédelmi szerződés nyújt a befektetők számára, ezzel egy nagyjából egységes nemzetközi beruházásvédelmi rendszert hozva létre
- Problémát jelent a határozatok következetlensége és kiszámíthatatlansága.
- Az eltérő vagy akár hibás ítéletek következményeit súlyosbítja a fellebbezés lehetőségének hiánya.
- Az átláthatóság hiánya is bizalmatlanságot és problémákat tud okozni.
- Alternatívát jelenthet a meglévő intézményközi megállapodásokról való lemondás.
- A meglévő rendszer javítása érdekében számos jelentős reformot szorgalmaznak.
- Az OECD kormányai kezdeményezték az első jelentős többoldalú erőfeszítést a befektetési szerződések éghajlat-politikájának mérlegelésére.

Bevezetés

Az államok, illetve az általuk létrehozott nemzetközi szervezetek a világkereskedelem mozgatórugói. Hatásuk a kereskedelem valamennyi résztvevőjére kiterjed, köztük a külföldi közvetlen beruházások szereplőire is. Azon szereplői körről van szó, amely a befektetések és azok ösztönzése révén ma már a világgazdaság egyik fő elemévé vált, és a GDP jelentős százalékát teszi ki.

A nemzetközi beruházásvédelmi jog alapvető célja a külföldi beruházók érdekei és fogadó állam jogi szabályozása közötti egyensúly megteremtése. A működőtőke mozgásának szabályozása jelentős társadalmi felelősséggel jár, elmélet és gyakorlat problémája egyben a köz- és magánérdekek összehangolása, különösen, ha a közérdek valójában sokak magánérdeke.

Az beruházásvédelmi egyezmények szükségességét az adja, hogy a befektető személyek vagy vállalatok nem belföldön, hanem egy másik állam fennhatóságán belül szeretnék végezni a tevékenységüket. Amennyiben valamilyen konfliktus alakul ki a befektető és a célállam között, az hatással van a befektető államára is. Ebből következően, egy sérelmet szenvedett befektető magában foglal egy sérelmet szenvedett államot is. Tehát a beruházásvédelmi megállapodások inkább kiterjesztett diplomáciai védelemként értelmezhetők hiszen az erre való jogosultság napjainkban is az államok által kötött nemzetközi szerződésekben konstituált és azon szabadpiaci feltételezésen nyugszik, amely szerint növekszik a külföldi befektetések száma, amennyiben megfelelő garanciák alatt állnak a szerződő államok befektetői.

Konfliktus helyzet több esetben is kialakulhat. A nemzetközi jogban, a fejlődő államok érdekérvényesítő képességük előretörése következtében elfogadhatóvá tették azt a nézetet is, amely fenntartja meghatározott, szűk feltételek mellett a kisajátítás lehetőségét.

A nemzetközi befektetők számára nyújtott védelem hosszú ideig csak a közvetlen kisajátítások helyzetére korlátozódott. Azóta eljárás indítható az igazságos és méltányos elbánásmód (fair and equitable treatment – FET) elvével, a nemzeti elbánásra (national treatment – NT) és legnagyobb kedvezményes elbánásra (most favoured nation – MFN), valamint a teljes körű védelemre és biztonságra irányuló rendelkezésekkel kapcsolatban is.

Ezen szerződések egyik fő célja a piac megfelelő megvalósításának garantálása. Nemcsak arra kötelezik a szerződő államot, hogy védelembe részesítse a másik fél befektetőit, hanem arra is, hogy választottbírói klauzúla révén magánjogi fellépést biztosítson a fogadó állammal szemben, hogy a sérelmet szenvedett befektető vagyoni elégtételt szerezhessen.

A tőkeexportáló országok úgy tekintenek a BIT-re (Kétoldalú Beruházásvédelmi Egyezmények), hogy az megvédi külföldi beruházóit, miközben ösztönzi a magánbefektetéseket tisztességesen kezelő piacorientált belpolitikák más országokban történő elfogadását. Míg a tőkeimportáló országok a külföldi közvetlen befektetések megjelenésével gazdaságuk fellendülésében bíznak.

Szervezetek

A Lisszaboni Szerződés 2009. december 1-jei hatálybalépését követően az Európai Unió hatáskört szerzett a közvetlen külföldi befektetések területén, amely az Európai Unió közös kereskedelempolitikájának részét képezi. Következésképpen az [Európai Unió](#) felelős az egész Európára kiterjedő közös befektetési politika kialakításáért, többek között a szabadkereskedelmi megállapodásokban vagy az önálló befektetésvédelmi megállapodásokban foglalt befektetési rendelkezések megtárgyalásával.

Az [ISDS](#) (Investor–State Dispute Settlement) rendelkezések a beruházási szerződések egyik fő eleme. Az ISDS-rendelkezések felsorolják azokat az intézményeket, amelyekhez a befektetők a szerződés szerinti jogorvoslati igényeiket előterjeszthetik, amelyek legtöbb esetben hazai bírósági eljárások, vagy nemzetközi választottbírói eljárás útján valósulnak meg. A „nemzetközi befektetési vita” („International Investment Dispute”, IID) egy befektető és egy állam vagy egy regionális gazdasági integrációs szervezet (REIO) [lehet egy állam, illetve egy REIO bármely alegysége vagy ügynöksége] közötti vita, amelyet az alábbiak szerint nyújtanak be megoldásra:

- a befektetések vagy a befektetők védelmét biztosító szerződés alapján;
- a külföldi befektetésekre vonatkozó jogszabályok alapján; vagy

- egy befektetési szerződés alapján;

Az eljárásjogi döntésekben több szereplő vesz részt. A döntő bíró (Arbitrator) olyan személy, aki tagja egy választott bíróságnak, vagy az ICSID egy összeállított bizottságának tagja, és a vita rendezésére nevezik ki. A Bíró az a személy, aki egy állandó mechanizmus tagja a vita megoldására, illetve a bíró asszisztense, aki egy bíró irányítása és ellenőrzése alatt dolgozik, hogy segítsen az esetspecifikus feladatokban, a vitában részt vevő felekkel megállapodva.

A beruházásvédelmi kezdeményezésekben több szervezet is szerepet játszik. Az ICSID (Nemzetközi Beruházási Vitarendezési Központ), a WTO (Világkereskedelmi Szervezet), az OECD (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet), és a MIGA (Multilaterális Befektetési Garanciaügynökség) mind olyan nemzetközi szervezetek, amelyek kapcsolódnak a beruházásvédelemhez és a nemzetközi kereskedelemhez.

Az ICSID a Világbank csoportjához tartozik, és a nemzetközi beruházási viták rendezésére specializálódott. Különleges szerepet játszik a kétoldalú beruházásvédelmi egyezményekhez kötődő vitaesetekben. Az szervezet keretében folytatott eljárások eredményei nemzetközi elismeréssel bírnak. A világ egyik vezető intézménye, amely a nemzetközi befektetési viták rendezésével foglalkozik. Az államok a legtöbb nemzetközi befektetési szerződésben, valamint számos befektetési törvényben és szerződésben megállapodtak abban, hogy az ICSID a beruházó és az állam közötti vitarendezések fóruma legyen. ([ICSID](#))

A [MIGA](#) kereskedelmi finanszírozási garanciája védelmet nyújt az olyan veszteségek ellen, amelyek abból erednek, hogy egy állami tulajdonban lévő bank vagy hatóság nem tud kifizetni egy kereskedelmi finanszírozási ügylethez kapcsolódó feltétel nélküli pénzügyi kötelezettséget.

A határokon átnyúló kereskedelemben jellemzően egy importőr és egy exportőr vesz részt, és közöttük egy bank, amely akkreditívet bocsát ki az importőrnek történő szállítás és az exportőrnek történő fizetés garantálására. Gyakran van egy nemzetközi magánbank, amely megerősíti a kibocsátó bank akkreditívját. Garanciája a megerősítő bankot védi az állami tulajdonú kibocsátó bank fizetési késedelmének kockázatával szemben.

A MIGA emellett garanciát vállalhat kereskedelmi hitelre egy állami tulajdonú bank, állami tulajdonú vállalat, illetve állami vagy alárendelt állam által nyújtott hitel nemfizetésének kockázata ellen. ([MIGA](#))

Az ISDS és a MIGA kiegészítik egymást, és olyan erőteljes kombinációt alkotnak, amely fokozza a befektetők védelmét. Míg az ISDS jogi lehetőséget biztosít a befektetők számára, hogy kártérítést kérjenek a tisztességtelen bánásmódért, a MIGA garanciái és biztosítási termékei megelőző intézkedésként működnek, csökkentve a viták előfordulásának valószínűségét. Együtt átfogó keretet alkotnak, amely elősegíti a befektetések stabilitását, és kedvező környezetet teremt a határokon átnyúló befektetésekhöz.

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) egy nemzetközi szervezet, amely a jobb élet érdekében jobb politikák kialakításán dolgozik. Céljuk olyan politikák kialakítása, amelyek elősegítik a jólétet, az egyenlőséget, a lehetőségeket és a jólétet mindenki számára. Több mint 60 éves tapasztalatukra és meglátásaikra támaszkodnak, hogy jobban felkészítsék a holnap világát. [\(OECD\)](#)

189 tagországgal, több mint 170 ország munkatársaival és több mint 130 helyszínen működő irodájával a Világbank-csoport egyedülálló globális partnerség: öt intézmény olyan fenntartható megoldásokért dolgozik, amelyek csökkentik a szegénységet és közös jólétet építenek a fejlődő országokban. [\(The World Bank\)](#)

A Kereskedelmi Világszervezet (WTO) az egyetlen globális nemzetek közötti kereskedelem szabályozásával foglalkozó nemzetközi szervezet. Az alapja a WTO-szerződések, amelyeket a világ nagy részének kereskedelmi nemzetei tárgyalnak és írnak alá, majd ratifikálnak saját országaik parlamentjeiben. A cél az, hogy a kereskedelem minél zökkenőmentesebben, kiszámíthatóbban és szabadabban folyjon. [\(WTO\)](#)

Az EU és ISDS

A befektetők és államok közötti vitarendezési ([ISDS](#)) mechanizmusok több mint 3000 nemzetközi befektetési szerződésben megtalálhatóak, de az elmúlt években egyre többször kritizálják őket.

A nemzetközi befektetési megállapodásokat és az ISDS szerződést eredetileg azért hozták létre, hogy megvédjék a befektetőket az önkényes kisajátítástól, és biztosítsák a külföldi befektetések megkülönböztetéstől mentes bánásmódját a kockázatosnak tartott országokban. Az ilyen országokban, ahol az igazságszolgáltatás nem teljesen független a kormánytól, a választottbírósi eljárást semlegesebb keretnek tekintették a fogadó állam befektetőkkel szembeni kötelezettségei érvényesítésének biztosítására. Az EU, Kanada és az Egyesült Államok közötti átfogó szabadkereskedelmi megállapodások (FTA) terén elért előrelépés – az ISDS-re vonatkozó rendelkezéseket is beleértve – felerősítette a mechanizmust az EU-ban.

Számos kétség merül fel a választottbírók pártatlanságával kapcsolatban, miközben a rendelkezés viszonylag tág értelmezése lényegesen csökkentette az államok szabályozási szabadságát, egyensúlyhiányt teremtve a befektető védelemhez való joga és a fogadó állam szuverénsége között a piaci szabályozás szempontjából. Az EU általában véve támogatja az ISDS választottbírósi eljárását, ugyanakkor elismeri annak reformjának szükségességét.

Valójában úgy tűnik, konszenzus van kialakulóban az ebben az egyre gyakrabban használt rendszerben fellelhető rendszerszintű problémákkal kapcsolatban. Ez arra készítette az Európai Bizottságot, hogy néhány innovatív rendelkezést javasolt a kereskedelmi és beruházási megállapodásairól szóló tárgyalások keretében, anélkül azonban, hogy megkérdőjelezte volna magát az ISDS rendszert.

A fogadó ország nemzeti bíróságai számára a befektetési megállapodásban foglalt kötelezettségek érvényesítése nem mindig könnyű, időigényes vagy akár lehetetlen is lehet. Az ISDS azért jött létre, hogy csökkentse a rohamosan növekvő külföldi befektetésekkel kapcsolatos politikai kockázatokat, és könnyebben érvényesíthetővé tegye a fogadó államok befektetési szerződésekben vállalt kötelezettségeit. Ellenzői szerint ez egy „mérgező

mechanizmus” vagy akár „trójai faló”, amely lehetővé teszi a külföldi vállalatok számára, hogy megtámadják a nyereségüket károsító közegészségügyi, környezetvédelmi és szociális törvényeket.

Az ISDS kérdése a [Kanadával](#) 2013 októberében lezárult Átfogó Gazdasági és Kereskedelmi Megállapodás (CETA) tárgyalásaival, valamint a Transzatlanti Kereskedelmi és Beruházási Partnerségi Megállapodásról (TTIP) kapcsolatos tárgyalások megkezdésével került az EU-ban a nyilvánosság figyelmébe. A Lisszaboni Szerződés 2009-es hatálybalépése óta a külföldi befektetési politika kizárólagos uniós hatáskörbe tartozik. Mivel a nemzetközi választottbíróóság reformja egyre elkerülhetlenebbnek tűnik, az EU – tekintve általános gazdasági súlyát – kulcsszerepet játszik a vitákban. A kétoldalú befektetési megállapodások (BIT) túlnyomó többsége, illetve néhány többoldalú megállapodás (beleértve az Energia Charta Szerződést is), olyan záradékokat tartalmaznak, amelyek a fogadó állam és a befektető közötti vita esetén a választottbíróági eljáráshoz való hozzájárulást írják elő. Néha alternatív mechanizmusokat is magukban foglalnak, például a fogadó állam nemzeti bíróságai előtti eljárást vagy más, a vitában részt vevő felek által elfogadott eljárást.

Négy fő garancia állapítható meg amelyeket gyakorlatilag minden beruházásvédelmi szerződés nyújt a befektetők számára, ezzel egy nagyjából egységes nemzetközi beruházásvédelmi rendszert hozva létre:

- A diszkrimináció elleni védelem. A „nemzeti elbánás” (NT) és a „legnagyobb kedvezményes elbánás” (MFN) klauzulák értelmében a fogadó kormánynak a külföldi befektetőket egyenlő bánásmódban kell részesítenie a nemzeti befektetőkkel és a legjobban kezelt külföldi befektetőkkel.
- Megfelelő kártalanítás nélküli kisajátítás elleni védelem. A kisajátítás lehet jogellenes vagy törvényes. A jogszerű kisajátítás a közcélú, szabályszerű eljárást követő, megkülönböztetéstől mentes, kártérítéssel történő kisajátítás. A kompenzáció meghatározása szerződésenként eltérő. Ilyen rendelkezések vonatkoznak a „közvetett kisajátítás” elleni védelemre is, amelyet a befogadó kormány intézkedéseiként értelmeznek, gyakran a kisajátításhoz hasonló hatású szabályozás révén. A fő kérdés itt az, hogy mekkora kártérítést kell adni a jogszerű kisajátításért, valamint annak meghatározása, hogy mikor kerül sor „közvetett kisajátításra”. Vezethet-e „közvetett

kisajátítási” követeléseket és ezáltal kártérítési jogot bármely olyan szabályozási intézkedés, amely érinti a befektető jogos elvárását?

- „Igazságos és méltányos bánásmód” (FET) a befektetők számára. Ennek az elvnek nincs egyértelmű meghatározása, és mivel a befektetők gyakran hivatkoznak rá, ez széles értelmezési teret hagy a választottbíróknak. A kifejezést számos megfontolásra alkalmazták, beleértve a „jóhiszeműséget”, a befektetések védelmét a fogadó állam visszaélészerű cselekményeivel szemben, a szabályozási igazságosság és átláthatóság alkalmazását, valamint a befektetők jogos elvárásainak védelmét.
- A tőkeáramlás védelme azáltal, hogy megtiltják a fogadó kormányok számára a tőkeáramlás korlátozását.

A kétoldalú beruházási szerződések „ernyőzáradékokat” is tartalmazhatnak, amelyek előírják a fogadó államnak, hogy tartsa tiszteletben az általa egy adott befektetéssel kapcsolatban vállalt kötelezettségeket (például szerződéses kötelezettségeket).

Hagyományosan az intézményközi megállapodások szerződő felei számos jogi eszközt alkalmaztak annak érdekében, hogy megőrizzék a kétoldalú beruházási megállapodások szerinti előnyök szabályozására vagy korlátozására vonatkozó joguk egy részét. Ezen intézkedésekhez tartoznak az ágazatspecifikus kivételek, a gazdasági integrációs kivételek (REIO), az általános kivételek (például a közrend, a közbiztonság, az egészség és a közérkölc), szintén gyakoriak az adózás vagy a támogatások és a közbeszerzések kivételei. Ezenkívül az államok hivatkoztak a Nemzetközi Jogi Bizottság „Az állam felelősségéről szóló cikkek tervezetének” rendelkezéseire, például a „vis maior” és a „szükségszerűség” nemzetközi közjogi fogalmaira. Ez utóbbira hivatkozott Argentína a szuverén csődjével kapcsolatos ügyekben. Ezen intézkedések ellenére az országokat aggasztják az intézményközi megállapodásoknak az állam szabályozói hatáskörére gyakorolt lehetséges hatásai, különös tekintettel a „közvetett kisajátítás” elleni védelem és a FET elvére.

Problémák és reformok

Problémát jelent a határozatok következetlensége és kiszámíthatatlansága. A megfigyelők megjegyzik, hogy az intézményközi megállapodások kikapukat és a főbb rendelkezések homályos megfogalmazását tartalmazzák, ami lehetővé teszi a visszaéléseket (pl. „nemzetiségi vásárlás” azon vállalatok számára, amelyek kifejezetten külföldön leányvállalatokat hoznak létre az intézményközi megállapodások kihasználása érdekében), és széles értelmezési mozgásteret hagynak a választottbíróknak. A hasonló vagy azonos intézményközi megállapodás rendelkezéseinek ebből eredő eltérő értelmezése bizonytalansághoz és a kiszámíthatóság hiányához vezetett a szerződéses kötelezettségek jelentésével kapcsolatban. Az eltérő vagy akár hibás ítéletek következményeit súlyosbítja a fellebbezés lehetőségének hiánya.

Az átláthatóság hiánya is bizalmatlanságot és más problémákat tud okozni. Az ISDS eljárások a legtöbb esetben bizalmasak. Az ICSID a választottbírószági fórumok „legnyitottabb” része, amely a legtöbb ítéletet és az esetek listáját közzé teszi. Azonban nem minden részletet kerül a nyilvánosság elé. A választottbíráskodásban részt vevő többi szervezet még kevésbé átlátható. Az egyik legtitkosabb a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara, ahol az egyes esetek minden részlete titkos. Az ICSID kivételével, amely megköveteli az esetekről szóló korlátozott információk közzétételét, más, eredetileg a magánfelek közötti kereskedelmi viták kezelésére kidolgozott szabályrendszerek nem rendelkeznek az átláthatóságról.

Az egyes intézményközi megállapodásokban szereplő állampolgársággal kapcsolatos feltételek kivételével nagyon kevés megállapodás foglalkozik a választottbírók összeférhetetlenségének és pártatlanságának kérdésével, amely gyakran kritika tárgyát képezi. A felek által esetileg kinevezett választottbírák többnyire férfiak (95%), Európából és Észak-Amerikából származnak. Más esetekben is gyakran jártak el tanácsadóként: 50%-ban befektetők, 10%-ban államok esetében. Ez a szerepcseré viszonylag kis számú elit befektetési jogász körében olykor kölcsönös vállalati szolidaritáshoz vezet, amely „egészségtelen kompromisszumok” révén jutalmakhoz vezethet. A szembenálló fél által javasolt választottbírókkal szembeni egyre több kifogás arra utal, hogy a jelöltek körét elfogultnak tekintik.

Alternatívát jelenthet a meglévő intézményközi megállapodásokról való lemondás. Több tucat akadémikus 2010-es felhívása arra szólítja fel az államokat, hogy tárgyalják újra vagy vonják vissza intézményközi megállapodásaikat az ISDS felváltása érdekében, mivel ez „gátolja a kormányok azon képességét, hogy népeik érdekében cselekedjenek az emberi fejlődés és a környezet fenntarthatóságának aggályaira válaszul”. A nemzetközi szervezeteket arra kérték, hogy hagyják abba a jelenlegi rendszer népszerűsítését, és nézzenek olyan alternatívákat, mint a magánkockázati biztosítás és a szerződéses választottbíráskodás.

Egyes tudósok szerint a Nemzetközi Befektetési Bíróság lenne a legjobb megoldás a jelenlegi ISDS-rendszer felváltására, amelyről úgy ítélik meg, hogy hiányzik a nyitottság és függetlenség alapvető normái, valamint strukturálisan elfogult a vállalatok felé.

Az intézményközi megállapodások által összekapcsolt államok csoportja által létrehozott Nemzetközi Befektetési Bíróság azzal az előnnyel járna, hogy az esetről esetre kinevezett magán választottbírókat meghatározott időre kinevezett elnökökkel helyettesítené, ami a bírói függetlenség elismert előfeltétele. Az [UNCTAD 2013. júniusi](#) feljegyzése az ISDS reformjáról elismerte, hogy ez a megoldás hozzájárulna a jelenlegi rendszer néhány fő problémájának megoldásához. Biztosítaná a rendszer legitimitását és átláthatóságát, elősegíti az ítéletek következetességét és a bírák függetlenségét.

A meglévő rendszer javítása érdekében számos jelentős reformot szorgalmaznak.

Az átláthatóság javítása, az eljárásokhoz és az odaítélésekhez való nyilvános hozzáférés biztosítása kétféle módon: a beruházásvédelmi szerződések tartalmazhatnak átláthatósági kötelezettségeket, illetve egy új szerződés kiegészítheti a meglévő választottbíróági szabályokat.

A fellebbezések fogadására illetékes állandó testület lehetőséget adna a hibás ítéletek kijavítására és javítaná a törvény kiszámíthatóságát. Egyes intézményközi megállapodások tartalmaznak rendelkezéseket az ilyen fellebbezési mechanizmus létrehozására irányuló tárgyalások megkezdéséről, de még egyik sem indult el. Ez a megközelítés azonban tovább növelné az eljárások hosszát és költségeit. A jelenleg javasolt ISDS-eljárás több szakaszból állna: először a konzultáció, a második a közvetítés és csak ezt követően a választottbíróság. Mindegyik szakasznak meghatározott időkorlátja lenne. A rendelkezések tervezete

tartalmazza a választottbírósi határozat felülvizsgálatának vagy megsemmisítésének kérelmét.

- Az ISDS-hez való hozzáférést és használatát is korlátoznák:
- Bizonyos típusú követelések kizárása a hatálya alól.
- A befektető fogalmának újradefiniálása (a nemzetiségi vásárlás elkerülése érdekében).
- Ágazatspecifikus kivételek bevezetése egyes lényeges rendelkezések alól.
- A választottbírósi eljárási helyi jogorvoslati lehetőségek (hazai bíróságokon) kimerítésére vonatkozó követelmény bevezetése.

A civil társadalom azt szorgalmazza, hogy az államok emberi jogai és környezetvédelmi kötelezettségei a befektetői állami viták rendezése során kiemelt szerepet kapjanak. Ezt úgy lehetne elérni, hogy az intézményközi megállapodásokba belefoglalják a fenntartható fejlődésre és az emberi jogokra, valamint az egészségpolitikára és a nemzetbiztonságra vonatkozó rendelkezéseket.

A [Parlament](#) állásfoglalása az európai nemzetközi befektetési politika jövőjéről elismeri, hogy az ISDS-sel kapcsolatos általánosságban pozitív tapasztalatok ellenére változtatásokat kell bevezetni. Ezeknek tartalmazniuk kell az átláthatóság javítását, a fellebbezési lehetőségeket és a helyi bírósági jogorvoslati lehetőségek kimerítésére vonatkozó kötelezettségeket. Általánosságban elmondható, hogy egyensúlyt kell teremteni a befektetővédelem és az állami beavatkozás képessége között. A képviselők felszólították a Bizottságot, hogy minden jövőbeni intézményközi megállapodásba foglaljon bele olyan záradékokat, amelyek védik a felek szabályozási jogát olyan érzékeny területeken, mint a nemzetbiztonság, a környezetvédelem, a közegészségügy, a munkavállalók és fogyasztók jogai, az iparpolitika és a kulturális sokszínűség. Vállalati felelősségi záradékot is be kell építeni. A Parlament mély aggodalmának adott hangot a választottbírák hagyott értelmezési mozgástér miatt, illetve a befektetővédelmi elvek homályos meghatározása miatt.

OECD

[Az OECD szemszögéből](#) is évről évre hasonló problémák jelennek meg, kiegészülve az egyenlő versenyfeltételekre vonatkozó felhívások egyre nagyobb kihívást jelentenek a kereskedelmi és beruházási szerződések döntéshozói számára.

A multinacionális befektetések változó környezetéből adódóan az egyenlő versenyfeltételek megteremtésére irányuló nyomás jelent meg. A legfontosabb fejlemények közé tartozik a megnövekedett kormányzati verseny a beruházásokért és a delokalizációval kapcsolatos aggodalmak, az állami tulajdonú vállalatok jelentős nemzetközi befektetővé való fejlődése és a versenysemlegességgel kapcsolatos aggodalmak, nagyobb figyelem az üzleti élet és a befektetők emberi jogokkal kapcsolatos felelősségére, illetve sok gazdaságra jellemző növekvő egyenlőtlenlégek.

Ahogy az egyenlő versenyfeltételek iránti igény felerősödött ebben az új környezetben, a befektetési szerződések politikájának számos vonatkozása ellentmondásosabbá vagy fontosabbá vált. A 2019-es konferencia résztvevői a következőket vizsgálták:

- a befektetési szerződés hatálya alá tartozó befektetők preferenciája a nem fedezett befektetőkkel szemben
- aggodalmak az állami tulajdonú vállalatok egyenlő versenyfeltételeivel kapcsolatban
- aggodalmak a befektetési szerződések, a kormányzati előnyök és terhek elosztásának versenyfeltételeinek pártatlansága iránt a befektetők érdekei felé, amelyek eltekintenek az egyéb társadalmi érdekektől, beleértve a munkát és az emberi jogok védelmét.

A korábbi években fontolóra vették az ISDS-en belüli [hatóságok kinevezését](#) azon esetekre, ha a választottbíróság elnökének kijelölése közben a felek vagy választottbíróársak nem tudnak megegyezni a bíró személyében.

[2020-ban](#) az OECD Beruházási Bizottsága úgy döntött, hogy szélesebb körű, kormány által vezetett vizsgálatot indít a befektetési szerződések jövőjéről, szakértők és érdekelt felek rendszeres részvételével. A munka részben az OECD-nél 2011 óta kötött befektetési szerződések kulcsfontosságú szempontjainak kormányközi értékelésére és elemzésére épült.

Az éghajlati válsággal való szembenézés rendkívüli fontossága a munka központi részét képezi, amely a Chatham House szabályai szerint két éven keresztül találkozók sorozatát foglalja magában. A befektetési szerződések, valamint az alternatív vagy kiegészítő szakpolitikai lehetőségek szerepét három cél tekintetében vizsgálták meg:

- Hozzájárulás a fenntartható fejlődéshez a fenntartható beruházások ösztönzésével és a megfelelő politikai mozgástér megőrzésével.
- A piacra jutás javítása vagy fenntartása, többek között olyan kulcsfontosságú területeken, mint a zöld és az egészségügyi technológia.
- A végrehajtási mechanizmusok szélesebb és rugalmasabb körének figyelembevétele, mint például az államok közötti vitarendezés nem pénzbeli vagy tárgyalásos jogorvoslattal, szakértői jelentések, vitamegelőzés, valamint az esetleges üzleti kötelezettségek vagy felelősségek végrehajtása.

Az OECD kormányai kezdeményezték az első jelentős többoldalú erőfeszítést a befektetési szerződések éghajlat-politikájának mérlegelésére. Ez válasz a növekvő igényekre, amelyek a befektetési szerződések rendszerének éghajlati hatásaival kapcsolatos intézkedések meghozatalára irányulnak. 2022-es jelentésében például az ENSZ Éghajlat-változási Kormányközi Testületének (IPCC) III. munkacsoportja aggodalmának adott hangot a meglévő befektetési szerződések, a befektetők és az állam közötti vitarendezés szerepe miatt a fosszilis tüzelőanyagok szabályozásával kapcsolatban. Ahogy az éghajlati megfontolások egyre inkább átszövik a nemzetközi gazdaságirányítás más területeit – leginkább a pénzügyek világán belül, a központi bankoktól és az értékpapír-szabályozó hatóságoktól az exportfinanszírozásig –, a [magas szén-dioxid-kibocsátású](#) beruházásokhoz szorosan kapcsolódó beruházási szerződésekkel kapcsolatos éghajlati aggodalmak is felerősödtek.

Kutatás korlátai

A kutatás során számos kihívás és korlát merült fel, amelyek jelentősen befolyásolták a beruházásvédelmi mechanizmusok elemzését. Az kutatás során kiderült, hogy a beruházásvédelmi egyezményekkel kapcsolatos dokumentumok, anyagok nem hozzáférhetőek a nyilvánosság számára. Ez a hiányosság jelentős nehézséget okozott, mivel a beruházásvédelmi szerződések tartalmazhatnak olyan konkrét újdonságnak számító reformtörekvéseket, amelyek a kutatás alapjait szolgálták volna.

A beruházásvédelmi egyezmények anyagainak titoktartása nem csupán kutatási akadályokat eredményez, hanem a nyilvánosság és a szélesebb kutatói közösség számára is gátolja az esetleges problémák feltárását és megoldási lehetőségeit.

A beruházásvédelmi mechanizmusok működése az összes érintett szervezetnél hasonló. Ez azonban további nehézségeket vet fel, mivel a részletekbe menő összehasonlítások és differenciálások hiányában az egyes szervezetek specifikus kihívásainak feltárása nehezen megvalósítható. Így a kutatásnak általánosabb szinten kellett megközelítenie a témát.

(A kutatás háttéréül szolgáló adatbázisok excel mellékletben.)